

естог века. У двадесетом веку има много таквих примера. Рецимо, Елиот, никад није активно суделовао у политици, али његови написи острашћено бране традиционалне вредности, вредности које имају неку политичку димензију. Помињем њега, чија се веровања потпуно разликују од мојих, управо зато што је био независни писац који се није прикључио ниједној партији. Ја себе сматрам индивидуалцем, иако задржавам право да имам ставове и пишем о оном што погађа моју земљу и моје савременике. У младости сам се борио против нацистичког тоталитаризма и касније против совјетске диктатуре. Ни најмање се не кајем због тога.

Је ли процес писања уживање или мучење?

Писање је тегобан процес који захтева огроман напор и бесане ноћи. Поред опасности од пишчеве немости, увек је ту и осећај да је неуспех неминуван. Ништа од оног што напишемо није оно што бисмо желели да можемо да напишемо. Писање је проклетство. Најгора је она тескоба која претходи чину писања — сати, дан и месеци кад узалуд трагамо за фразом која ће одврнути чесму како би потекла вода. Кад се

којој смо већ говорили. Песник се налази на услузи својим песмама.

Кад већ говоримо о односу инспирације и преправљања, да ли сте се икада окушали у аутоматском писању које су надреалисти препоручивали у свом првом манифесту?

Експериментисао сам са »аутоматским писањем«. Веома је тешко тако писати, штавише, **немогуће** је. Нико не може писати, а да му је ум празан и да не мисли на оно што пише. Само би Бог могао написати праву аутоматску песму, јер је само за Бога говор, мисао и стварање једна те иста ствар. Све песме које сам писао аутоматски током мог дружења са надреалистима биле су смишљене и написане са извесним промишљањем. Те сам песме написао отворених очију.

Занимљиво је, Октавио, колико вам напетост дозвољава да нађете своје место под сунцем — између САД и Мексика, папуко и англоамеричког друштва, самоће и заједнице, поезије и прозе. Осетите ли и ви та превирања између ваших есеја и ваших песама?

Највише волим да пишем и стварам поезију. Више бих волео да ме памте по две-три краће песме у некој антологији него као есејисту. Међутим, пошто сам модеран човек и пошто жи-

Поезија је постојала пре писане речи. Она је у бити вербална уметност која допире до нас не само путем ока и разума него и преко слуха. Поезија се говори и чује, исто тако чита и записује. Ту се уочава важност источњачке и азијске традиције у калиграфији. На Западу је у модерна времена исто тако важна типографија, за шта је најбољи пример Маларме. Путем телевизије се аудитивни аспект поезије може спојити с визуелним и идејом покрета, а то се у књизи не може. Не кажем да ће телевизија означити повратак поезије усменој традицији, већ да би то могао бити почетак традиције удруживања писане речи, звука и слике. Поезија увек користи сва средства комуникације која јој доба нуди: музичке инструменте, штампу, радио, плоче. За што не и телевизију? Треба покушати.

Хоће ли песник увек бити вечити дисидент?

Хоће. Извојевали смо велику битку тиме што су комунистичке бирократије потукле саме себе, а то је веома важно: њих није поразио Запад, оне су саме себе поразиле. Но, то није довољно. Потребно је више социјалне правде. Поред слободног тржишта ствара неправедна и веома

ЕНГЛЕСКА ЖЕНСКА ПОЕЗИЈА

МОЈА БОЛЕСТ И ДРУГЕ ЖИВОТИЊЕ

Оних дана кад излазим напоље
Моја болест је мала нејака птица
Сломљеног крила.
Знам, да је покушала да се брине о себи
Сама у овом граду
Нестала би с лица земље.
И зато је носим на срцу
Да јој буде топло,
Зимски капут закопчавам до грла
И пазим да се ни са ким не сударим.

Оних дана кад останем у кући
Све се мења
Ја постајем нејака и мала
А моја болест се претвара у великог немачког овчара.
Он седи крај мојих ногу, лиже своје огромне шапе
И режи на врата.
Кад зева, виде се оштри бели зуби.
Драго ми је што ме штити
Али сам и забринута —
Он ће можда отерати
И моје најбоље пријатеље.

ДВОЈЕЗИЧНОСТ

Испод ових речи
Крију се речи
које ти не умем казати —
Куд год погледам
Увек видим други језик
Језик који ти не знаш
Језик чије ти речи
Понекад преводим
Речи које понекад учиш
С муком
Једну по једну

А и чак и тада ствара се јаз
Чак између речи које би требало да значе исто.

Испод ових речи
Налазе се одједи других речи
Сатканих од светлијих боја
Гласије изговорених
Другачије одгајаних.
Кад бих ти само рекла да тај други језик
Тече брзо као моја крв
Да се мрешка и пенуша
Испод површине нашег разговора
Он тече као река понорница
Урликом и грмљавином прекида тишину.

Осетићеш га
Ако се припијеш уз тле.

Кад бих ти рекла да желим
Да се припијеш уз ове речи
Би ли осетио њихове одјеке?

Куд год погледам
Видим јаз
Чак и између речи што исто значе
Огроман простор
Свет за себе
Који ме заслепљује
Дивље стење распукло
Од ненаданих водопада
Богати извор мојих жудњи
Свет између светова
Прођох га и уздуж и попречно
Не знам за усамљеније место.

Марија Јастжевска

С енглеског: Владислава Гордић

МАРИЈА ЈАСТЖЕВСКА, пореклом Пољациња, рођена је у Варшави, а одрасла у Енглеској. Пише поезију и преводи са пољског. У сарадњи са Женским форумом Пољске објавила је 1986. г. књигу поезије Шест и по песама (Six and a half poems).

напише та прва фраза, све се мења: процес постаје замаман, живахан и раскошан, без обзира на коначан исход. Писање постаје благослов!

У каквој је вези инспирација са предумишљањем и преправљањем?

Надахнуће и предумишљај су две фазе истог процеса. Предумишљају је потребно надахнуће и обрнуто. Као река — вода може да тече само између две обале које је обуздавају. Инспирација се без осмишљавања само расипа. Али и улога предумишљаја је ограничена, чак и у рефлексивном жанру као што је есеј. Док пишете, текст постаје независан, мења се и некако вас присиљава да га следите. Текст се увек одваја од свог творца.

Чему онда преправљања?

Због несигурности. Несумњиво. Због неразумне жеље за савршенством. Рекао сам да сваки текст има свој живот, независан од творца. Песма није израз песника, она је израз поезије. Зато је и дозвољено да се песма прегледа и исправља. Да, и у исто време то је поштовање песника који ју је написао. Мислим на песника, а не на човека какав је био онда. Ја сам био тај песник, али и неко други — био сам фигура о

вим у веку који верује у разум и објашњење, налазим себе у традицији песника који су на неки начин писали одбране поезије. Сетите се само ренесансе и онда романтичара, Шелија и Вордсвортовог предговора Лирским баладама. Сад кад сам на крају каријере, желим да чиним две ствари: да и даље пишем песме и да напишем још једну одбрану поезије.

Шта ће она садржати?

Написао сам књигу Други глас која говори о ситуацији у поезији двадесетог века. Кад сам био млад, моји велики идоли били су песници, а не романописци, иако сам се дивио Прусту и Лоренсу. Један од мојих идола био је Елиот, али исто тако и Валери и Аполинер. Међутим, поезија је данас нешто попут тајног култа чији се обреди обављају у катакомбама, на самим рубовима друштва. Потрошачко друштво и комерцијални издавачи мало пажње поклањају поезији. Мислим да је то једна од болести друштва. Мислим да не можемо имати ваљано друштво ако немамо и ваљану поезију. Сигуран сам у то.

Телевизији се замера да упропаштава живот двадесетог века, али ви сте мишљени да ће она бити од користи поезији због повратка усменој традицији.

глупа друштва. Не верујем да производња и потрошња добара могу бити смисао људског живота. Све велике религије и филозофије тврде да се људска бића не могу сводити на произвођаче и потрошаче. Не можемо свести свој живот на привреду. Ако друштво без социјалне правде није ваљано друштво, онда је друштво без поезије друштво без снова, без речи, и, што је најбитније, без моста који веже човека и оно друго што поезија јесте. Од животиње се разликујемо по томе што унемо да говоримо, а врхунски облик говора је поезија. Ако друштво укине поезију, оно чини духовно самоубиство.

И, на крају: куда иде Октавио Пас?

Куда? Поставаљао сам себи то питање кад сам имао двадесет година, па сам га поновио у тридесетој, четрдесетој, па у педесетој. . . никад нисам умео да одговорим. Сад једно знам: морам истрајати. То значи да морам живети, писати и суочавати се, као и сви други, са другом страном свакодневице — са непознатим.

превала:
Владислава Гордић